

Päevalehes 1907 ilmunud Abhaasia Estonia küla asuniku Johan Pihlaka (1861–1915) kirjad. Taga-Kaukaasia: Abhaasia: Estonia. Mõnede eesti asunike lahkumine Abhaasiast. Asunik Jaan Mikson: tema lahkumine Siberisse ja lõpuks naasmine Suhumi. Ka Johan Pihlaka siirdumine Kaukaasiast Krimmi 10. augustil 1907. Pikemad selgitused lahkumise põhjuste kohta: kitsaks jäänud maaolud; tervist kurnav kliima, mis kaotab elujõu; metsikud ja võõraid vihkavad pärisrahvad ja nende parasiteerimine eestlaste töö. Johan Pihlaka isiklikud põhjused lahkumiseks: pettumine Kaukaasias, kodumaaigatsus. Soovitused ja hoiatused Eesti väljarändajatele. Suhumi piirkonna loodus. Viinamarjade töötlemine veiniks. Sissetulek puuviljadest. Mereteel Suhumist Krimmi Feodossijasse (Feodosia). Krimm: Kertš (Kertsh). Esimesed muljed Krimmist. Digiteeris A. Aule, kirjaviisi muutmata.

Päevaleht (nr. 127), 6. juuni 1907, lk. 1–2

Wäljarändamisest.

Meile kirjutatakse Suhum-Kaleest:

Tänawu rändawad mõned Eesti asunikud Suhumist jäädawalt ära. Kaks perekonda ongi läinud: üks Mohilewi kub., teine Siberi ja Jaanipäewa ümber lahkub siit ka nende ridade kirjutaja. Peapõhjus ärarändamiseks on maa wähesus, mida alguses 10 dess. perekonna peale pidi olema, aga peaaegu ainult 4—5 dess. on. Ühelt poolt häwitas Kodori jõgi palju maad, teiselt poolt wõttis õigeusu klooster ja piiskop osa maad ära, muist, kui Kodori endine põhi, on kõlbmata kiwistik, jne. Küll wõib siin wähest maast suuremat sissetulekut saada kui mõnes teises kohas paljust, aga selleks on esiteks suuremat kapitali, ja teiseks kui peaasi — paremat põlluasjanduse tundmist waha, ehk teisiti ütelda: Suhumis asunik olla on õppinud aednikule palju kohasem, kui liht põlluharijale. Ja eestlane armastab parema meelega põllumees, kui aednik olla, siis otsib ta kohta, kus rohkem maad oleks. — Wiljapuude pidamise poolest oleme küll üsna poolest saadik aednikud ka, nõnda palju kui teadmine lubab — mõnel on dessatin, mõnel kaks ja kolmgi persiku puude all — aga et raudtee puudusel persikuid õigel ajal kaubale ei saa saata, siis on sissetulek nendestgi vähene ja muist mädanewad niisama ära, nagu sellest ühes warasemas kirjas laiemalt rääkisin.

— Kaukaslane walmib wara ja närtsib noorelt, tähendasin ühes waremas kirjas. Nüüd tahaksin juurde lisada, et ka eestlasel seesama saatus osaks saab! Kuigi eestlane esimeses ja teises põlwes veel kaukaslase kiirusega 25—30 aasta ümber halliks ei lähe, ometi 40 aasta ümber hakkab habe ometi halliks minema, mis kodumaal harilikult 50—60 aastate ümber sünnib. Ja kuigi siin mitmed haigused, näituseks kuri tiisikus, hoopis tundmata on, siis waewab tuttaw külmtõbi jälle tihti; kliima on niiske, rõhuw ja hoopis raskem hingata kui mujal; siis veel metsik, rööwi- ja warguse himuline pärisrahwas — kõik need põhjused kokku teewad mitmelegi elu Suhumis wastumeelseks. Muidugi wõib igapähele veel era põhjusi olla — nende ridade kirjutaja lahkub

siit peaasjalikult just erapõhjustel. Isiklikka põhjuseid ei tarwitse ega sünniks-
gi kirjutada, aga alamal selguwal põhjusel tähendan ühest mõne sõnaga ome-
ti:

Olen juba 20 aastat Kaukasias ja 26 a. ülepea wõersil elanud, aga ma tunnen,
et mitte seal minu kodumaa olla ei wõi, kus wahest kergem elada, nagu mit-
med ütlevad, waid seal, kus süda lapsest saadik kümne köidikuga ja saja si-
demega seotud, see on sünnikohas, paljudest põlatud Eestimaal! . . Ma tun-
nen, et terve wõersil elatud parem eluaeg kui asjata häwitatud elu, kui kuri
unenägu kadunud on! . . Mulla 25 aasta järel kord kodumaal wõersil käies
tundsin iseäranis elawalt, kui külgetõmbaw ta on ja kui armsad, truud ja lah-
ked kõik tema uued ja wanad sõbrad, kellede sõprust ei aeg ega wersta-
tuhanded ega ka alatute isikute kadeduse sunnil Suhumist ette saadetud ni-
meta laimukirjad kõigutada ei suutnud — hoopis selle wastu: nad on poole-
hoidmist suurendanud. Sealt jälle lahkudes tundsin hingeliselt niisugust walu,
mida esimesel lahkumisel 25 a. eest nooruse kergemeel unesgi poleks aim-
anud! Kuulust ja toredat Lõuna-Kaukasust tema alalise suwega ei tahaks enam
näha — süda igatseb wõitmata wäega põhjamaa lumehangede järele . . .
Truud sõpra leidub wähe, toorest haawamist aga olen hingeliselt küllalt
tunnud, siis poleks lahkumise walust juttugi — ainult õnnetundmise waigista-
misega on lahkumise korral tegemist. Ja see õnnetundmus kaswab iga wers-
taga kodumaale lähemale jõudes. Kui ka wõimalik ei ole praegusel korral pä-
riselt sinna tulla, siis vähemalt ligemalegi, kust wõimalus suurem on sünni-
paigas tihem wõeruselgi käia.

Nüüd on Eestis wäljarändamise tuhin jälle õige suur ja wäga palju on ka nen-
de ridade kirjutajale selles osas küsimusi ja soowisi saadetud. Wäljarända-
mise kohta — ükskõik kuhu — tahaksin oma parema tundmise järele järgmist
ütelda: Kellel kodumaal iga wõimalus elamiseks puudub, see wõib ju ka kau-
gemale rännata, aga seda ärgu tehtagu ial umbkaudu, waid üksi siis, kui koht
kindlasti teada ja kohalised elutingimised tuttawad. Kes wähegi läbi saab,
sellele ei tahaks ma wäljarändamist sugugi soowitada. Selle rahaga, mis rei-
sides kulub, wõib ka kodumaal midagi ette wõtta. Ruumi elamiseks seal weel
ei puudu; kui nii ei lähe, wõib teisiti katsuda, kui aga südidust ja osawust on.
Kellel need puuduwad, ei saa ka teises kohas paremale järjele. Sadanded on
wõersil tõesti palju parema elujärjele jõudnud, ka suurem osa Suhumi prae-
gusi asunikka, aga tuhanded on seal kõrwal tõesti õnnetuks saanud ja kõik
kaotanud — tihti elugi . . . Reisida on küll lust, mitmeti kasulik ja tarwis, kellel
selleks jõudu on, aga kehwas olekus päriselt wäljarändamisega on hoopis tei-
ne lugu. Kelle süda mitte kiwistatud pole, sellel tulewad ka paremgi elukorra
juures warem wõi hiljem kahetsuse tundmused ja wõitmata igatsus kadunud
kodumaa järele, mida mulle omale õige mitmed jõuukal elujärjel olewad isi-
kud mitmes paigas on kurtnud, aga takistused tagasitulemiseks on siis palju
suuremad, kui esmalt wälja rännates. Rikkal mehel põrgus ei antud enam
wendade hoiatamiseks luba, aga meie tohime seda siinses elus üksteise heaks
ometi teha, mispärast ka oma hingelisest igatsusest kodumaale wõi lähemale-
gi tulla, mõne lause nendele hoiatuseks awaldasin, kes wahest kergemeelselt
wäljarännata mõtlevad, ja hilisemat hinge igatsust weel ette kujutada ei tea.
Naerdagu küll kodumaa ja sugurahwa armastuse üle, aga kui need naerjad

pool eluiga wõi rohkem wõersil oleks elanud, wahest oleks nende ilmawaade siis teine? Wahest igatseks wäsinud rändaja siis kõigest hingest sünnipaika tagasi, wõi igawese unelegi sinna, „kus koit kord hälli kullatas” . . .

Ka ei oleks halb wäljarändamise juures seda arwesse wõtta, kas wahest lapsed selles asjas kord wanematele etteheitjaks ei saa? Nende ridade kirjutaja wanem, Simbirskis sündinud poeg kirjutab sõbrale kord järgmise mõtteawalduse, mille alguslaused küll ülemeeleline wõllanali on, aga lõpp mõndagi mõtelda annab: „Kui mina siia ilma otsustasin sõita, siis tellisin omale papa Tallinnast ja mamma wilistasin Wirumaalt wälja, kes mind Simbirskis selle ilma rannale paniwad. Kaukasus oma pilweid pillutawate mägedega on lapsest saadik minu elusse, aga kes ma ise ja kus mu õige kodumaa, seda ei tea wist inglidgi taewas! Simbirsk see olla ei wõi, seda kohta ei mäleta ma põrmugi, ega tahagi mäletada; Kaukasus on mulle ka wõeras; räägitakse Eestimaast, mida minagi õige kodumaa usun olewat, aga see maa on mul niisama tundmata ja wõeras, kui Hiinamaa wõi Gröönimaa! . . . Wanemad on mul, aga kodumaad ei tea ma waene omal päriselt kusagil olema! Sugupoolest olla ma kuulu järele eestlane, aga mine tea uskuda!” j. n. e.

Wahest on paljudelgi põhjust nõnda kurta et üksikud wõera rahwa hulka asujad enamasti kõik Eesti rahwale kadunud on ja ajajooksul kaob osa ka suurematest asutustest segaabiellude läbi, milleks mõnedgi näitused ette tuua wõiksin. Kel wõimalik, see reisigu muidu wõi teenigu mõni aeg wõersil, aga päriselt wälja rännata ei maksaks ilma tungiwa hädata ühelgi. Kahetsus tuleb alati hilja, kus paha parandada raske wõi koguni wõimata, kuna ettewaatus tarkuse ema on. Kui aga midagi kindlasti on otsustatud, siis ei maksa asjata kahelda, sest südi ja julge pealehakkamine — kui aga siht selge ja eesmärk kindel — on pool wõitu. Umbkaudu wäljarändamine wõib waewalt eesmärgile wiia.

J. P.

Päevaleht (nr. 234), 15. oktoober 1907, lk. 1–2

Suhum-Kaleest ja — Krimmist.

J. P. Oma wiimases kirjas „Päewalehe” 127 nr. tähendasin, et paar perekonda Suhumist jäädawalt lahkusiwad ja mul omal seesama nõuu on. Mitmesugustel takistustel wõtsin oma nõuu alles 10. aug. laewale astudes täide saata ja Suhumit Jumalaga jätta, et Krimmi reisida, kuhu sedapuhku mõtlesin elama jääda. Üks Suhumi asunik Jaan Mikson, kes mai-kuus perekonnaga Siberi rändas, ilma et Siberi asukohta üle täielikku selgust oleks olnud, tuli augustikuu algul Suhumi tagasi. Sain temaga enne oma äratulekut weel parajasti kokku. Ütles natukene teine pool Omskit käinud, aga wõimata olnud wähegi sündsat asukohta leida; pööranud siis Kaukasiasse tagasi, kus tal lootust olla Sotshi linna ümbruses uut asukohta saada. Nii umbkaudu rändamisega lugu!

Suhumi asumaa eestõigus on ära müüdnud ja Sotshist maasaamine wiidab aega, nõuab rahakulu ja kõige selle juures on saamine siisgi kahtlane. Ja lõpeks on Sotshi Suhumi läheduses, kus enam vähem needsamad raskused kanda, mis Suhumit wastumeelseks tegiwad. Kui palju ei ole veel neid, kes kodumaalt kõigest hoiatusest hoolimata umbkaudu wälja rändawad, arwates, et enam halwemat ikka juhtuda ei wõi, kuid lõpeks näeb suur hulk ometi, et — wihma käest räästa alla on mindud . . . Rändamise enese wastu ei saa küll midagi ütelda, sest et paljudel muud nõuu üle ei jää, aga umbes nõnda ütelda õnne peale wäljarändamise eest peab igauhte hoiatama — kuigi neid veel palju on, kes hoiatusi ei loe ehk lihtsalt ei usu, arwates, et seda kadeduse pärast tehakse.

Teen siin Suhumi olude ja eestlaste kohta veel wiimase ülewaate, sest kuigi ma Suhumi hingekirjas seisan ja mul seal asumaa on — seal elama ei saa ma wististi enam (kui just iseäralised juhtumised selleks ei sunni) ega tea sealt siis ka edaspidi enam kirjutada.

Suhumi ja ülepea Tagakaukasiat wõib mõne üksiku asja poolest tõesti paradisiga wõrrelda. Nimelt on looduse ilu otse suurepäraline. Orgudes ja ülepea madalikus walitseb igawene suwi tropika taimeriigiga, kus wärwide sära kohati üsna silmipimestaw on. Sealsamas tõstawad igawese lumega kaetud mägestiku ladwad kui muistse aja kangelased endid kaugele üle pilwede kohutawasse kõrgusesse. (Kaukasia mägestiku pikkus mõedab 1420 ja laius 80 kuni 500 wersta. Kõrgemad ladwad on alt loodis mõeta 5—6 wersta kõrged ja Elbruse ladwani olla uuemate mõetmiste järele ligi 7 wersta, nimelt 24.000 jala ümber.) Kõiksugu põhja-, rohkem aga lõunamaa puuwiljad kaswawad madalikus imestamise wäärt külluses, nagu ploomid, suured pähkjad, persikud, granatid, wiigid moorus- ja wiinamarjad ja palju muid. Wiinamarjad ei kaswa mitte aidades ega raiska põldu, waid lihtsalt leppade ja mooruspuude otsas, mida mööda wiina wäädid ülesse lähewad ja kaswawad ojade, teede ja aidade ääres, mis kohad muidu kasuta oleksiwad. Sügisel näitawad lepad jne. paiguti üsna nagu wiinamarjade kuhjad olema — „pole muud kui wõta söö” ehk tee wiina! Asunikkudel pole nendega ka suurt waewa, kui kewadel weidi liigoksasi ära kärpida (Suhumi kewade on jaanuari- ja weebruarikuul), tarwituskorral ka mõni noor wõsu kuhugi lepa kõrwale kaswama istutada ja sügisel marju puudest maha wõtta. Ühed lasewad ämbrite wõi korwidega marju puude otsast alla, teised walitsewad (sorteriwad) marjad kõlbmatadest puhtaks ja peale selle on wiinaks tegemine õige hõlbus: Marjad saawad trullide wahel katki pigistatud, kuhu üks kobaraid alla laseb ja teine wändast ajades trullisi liikuma paneb. Waremalt, kui marju alles nuiaga katki rõhuti, käte wahel pigistati wõi jalgadega tallati, oli see töö wäga jõuetu wõi tüütaw (surutõrres tallamist annab ka piibel kui rasket tööd mõista), ja osa marju jäi ikkagi terweks, aga trullidega saawad päewal korjatud marjad õhtul wähe ajaga purustatud. See wedela pudru sarnane segu jäetakse 2—8 ööks-päewaks ehk kui ilmad wilumad, kauemaks ajaks suurte kündesse ehk tõrdudesse hapnema (käärima), kus seda 1—2 korda päewas ümber segatakse, sest et marjade kestad peale kuhja kerkiwad. On wedelik ennast kestadest tarwiliselt lahutanud ja käärinud, lastakse ta alt wälja jooksta, kuiwale jäänud kestadest pigistatakse veel pressi abil wiimane wedelik wälja ja pandakse kõik aamidesse.

Sellega ongi Kaukasuses kõige rohkem kaswawate Isabella marja sortidest saadaw wiin walmis — joomiseks ja müümiseks. Hind on aastaaja ja wiina headuse järele mitmesugune: 10—25 kop. toop.

Nagu öeldud, kaswawad Isabella marjad kõrgel teiste puude otsas, sest et selle wiinapuu sordi wäänded harutu pikaks kaswawad ja lugemata harudesse jagunewad. On leppasi, mille otsas kaswawatest marjadest 10—20 pange wiina saab. Nii siis nopitakse Suhumis wiinamarju, kui mitte kibuwitsust, siis — leppade otsast ometi! Teisi, paremaid wiinapuu sortisi, mis madalate põesastena kaswawad ja suuremat harimist tarwitawad, peetakse Kaukasias õige wähe. — Wärske wiinamarja mahl (käärimata wiin) on ütlemata hea ja magus juua; seda wõiks üsna nektariks (jumalate joogiks) pidada ja siisgi ei wõi üks osa inimesi teda sugugi juua, — on nagu Joannese kokku keeratud raamat: suus küll magus, aga kõhus wiha — ajab kõhu hullem käärima kui kastori õli!

Waraol, kes seda alaliseks joogiks tarwitas, pidi tõesti ka sisekond olema! Oli tal ju selleks teener, kes marju karikasse katki pigistas. — Estonia asunikku-dest saawad mõned juba tuhanded, teised sajad panged wiina, kuna teised, kes wiinapuude peale suurt rõhku ei pane, ka kümnetega lepiwad, mõni üksik on ka, kes sugugi wiina ei tee, olgu hariduse põhjusmõttel ehk et marju selleks ei jätku. Esimesed müüwad aasta läbi, nagu kõrtsmikud kunagi ja joojaid on alati. Saab oma wiin otsa, ostetakse pärismaalaste käest lisaks, pange eest 70—80 kop. makstes ja müümisel ega joomisel ei tohi kunagi wahet olla! Mõnigi suurem jooja joob esiti oma wiina ära ja hakkab hiljem teiste käest ostma. Isegi mõista, et wiin kaudselt kõigile rääkimata kahju teeb ja ka otsekohest kasu ei too ta, peale mõne üksiku müüja, kes enese eest kõiki ära ei jõua juua, kellegile, aga seda ei taha ju palju keegi uskuda. —

Wiljapuudest saadi Suhumis tänawu õige rahuloldawat sissetulekut. Kellel 2 dess. ehk rohkem persiku puude all, wõis mitmedgi head sajad rublad tasku panna. Mõned kauplesiwad endi persikud warem ära 1 r. 25 kop. puud, aga kes müügi ajal kauples, sai 2 r. 25 kop. puudast. Et wihma puudusel maa kewadel liig kõwa oli, jäi maisi tegemine tänawu õige hiljaks; suurem jagu tehti alles juunikuul, kui juba wihma tuli. Minu sealt äratulekul oli mais veel üsna wäikene, saagi kohta wõimata misgi ütelda. Palju noort maisi orast rikkusiwad ka isesugused ussid ära, mida waremalt Suhumis ei tuntud: Liblikad munewad tõugud ja nendest tulewad 1/2—1/3 tolli pikkused ussid, mis kohati noore orase dessatinide kaupa nõnda ära sõiwad, et paljad kuiwanud tüükad järele jäiwad. Nende häwitamiseks ei teatud veel ühtegi abinõu. — Ülepea wõib ütelda, et Suhumis wähesest maast uskumata suurt sissetulekut wõib saada, kes aga maaga sellekohaselt ümber käia mõistab ja suudab. Alalise soojuse ja suure niiskuse tõttu kaswab taimeriik ülilopsakalt ja annab rikkalikku saaki. Wiljapuude ridade wahel tehakse veel kas maisi wõi mõnda aiawilja, ehk paiguti lapike ristikheina, mis 3—4 korda aastas niidetakse. Käigugi loomad aasta läbi wäljas — tööloomadele ja lüpsilehmadele on ikka waja käest anda. Ja wiimastest saab ka tähtsat sissetulekut. Rõesa piima toob maksab 15, wõi nael 40—45 kop.

Suhum-Kaleest ja — Krimmist.

II.

J. P. Nagu paradisis madu ei puudunud, nii ei wõi ka Suhumis headuste kõrwal halwad küljed olemata olla; need on seda wõrd suured, et üsna õnneks peab arwama, kui keegi sealt peaseb. Üksi need, kes warem kodumaal kõige raskemates elutingimistes on elanud, aga nüüd haljale oksale jõudnud, ehk mõned noorematest, kes muust maailmast weel ei tea, wõiwad ja tahawad arwata, et Suhumist paremat kohta ilmas polegi. Mõni heitis ka nende ridade kirjutajale ette: „Ajalehtedes ülendad Kaukasust wahest taewani, teinekord kisud jälle maha!” Tõsi küll, kuid ma ei arwa siisgi, et enese põhjusemõtet muutnud oleksin. Looduseilu poolest on Tagakaukasus tõesti ülitore ja suurepäraline ja looduse andidest rikas — üsna maapealne paradis, siis on kliima hästi ühetasane ja paras; seisab kõige palawamatel päewadel täitsa wilus 25—28° R., see on 31–35 kraadi Celsiuse järele, ja langeb külmematel talwe öödel harwasti 2—4 alla nulli; ka puudub kuri tiisikus ja mitmed muudgi haigused, nagu rõuged, silma haigused, jooksja jne. Halwadest külgedest pole ma tänini küll nii laialt rääkinud, aga ka mitte ära salanud. Tähendasin nendest juba „Päewalehe” nr. 17 ja nimetan siin weel kolme kõige suuremat halwa külge: 1) rutuline elujõu kadumine ehk enneaegu wananemine. Elujõud töötab siin liig kiirelt, nõnda ütelda oletule sarnaselt, mis ka ruttu kustub; 2) kliima on liig niiske, raske ja külmatõbe sünnitaw. Olgugi, et palawus kraadide järele wäga suur ei ole, aga niiskuse mõjul on inimene alati higine, nagu rõhu all roidunud ja wäsinud, kuna siis, kui kraadiklaas talwel ööseti 0 ehk weidi alla näitab, külm otse walus tunda on, nagu oleksid külma wette sattunud. Küll on külmatõbi asumise ajaga wõrreldes mitmewõrra kergemaks jäänud — harwa küll wõtab ta mõnda päris pikali, hauda ei ühtegi enam — aga teatud tihe külaline on ta ikkagi ja waewab oma osa, nii et õige tihti chinini pulbrit pead sisse wõtma, mis kihwtine on ja omalt poolt rammestab, pea uimaseks ja huu-gama teeb, peale selle nägemise ja kuulmise peale kahjulikult mõjub. Head söögiisu on harwast, suurem osa inimesi on kõik lahjad ja kuiwetanud. Kolmas on seesama põhjus, mis omal ajal Loti hinge Sodomas waewas: metsik ja wõeraste wihkaja pärisrahwas, kes sulle igal wiisil püüawad kahju teha, olgu rõõwimise, warguse, ehk pettuse läbi. Iseäranis hullud sellepoolest on mingirelid. Nad on asunikkudele üsna täielised parasitid. Sinu puu- ja aiawilja passiwad nad wahetpidamata, niisama põllult maisi päid, mida tules küpsetawad ja sööwad. Kus salaja ei saa, seal wõtawad nad wägisi. Weel seda rohkem sööwad nende pühwli härjad, keda nad sugugi ei hoiä, maisi põllud otse lagedaks — wiimasel ajal otse ajawad pühwli wilja, kuna ise juures wahiks seisawad. Peremehe pealetulekust ei hoolita midagi; teda hirwitatakse pealegi — rõõwitakse mõnikord weel riidedgi seljast, ühes muu wäärisasjadega ehk rahaga, mis ligi juhtub olema. Sarnasel korral aga, kus ta wastu ei suuda hakata ja teda kinni tabad, on tal kõiksugu konksud wabandamiseks walmis. Esimehe, harilik wabandus on alati: „порусски нету!” (wenekeelt ei ole), sellega

ennast lolliks tehes nagu ei saaks ta millestgi heast ega pahast aru. Kui see ei aita, on tal pärast Wene keelt nõnda palju küllalt, et kõige südamlikumalt paluda ja wabandada mõistab — teeb üsna haledaks, nii et teda puhtast kaas-tundmusest pead lahti laskma. Ja ometi: Teed sa tale miskit head ehk näitad ülepea auusust ja õiglust ehk kogugi kallimeelsust, siis peab ta sind üsna narriks ja püüab seda rohkem tüssata. Ainult tüssamises, wägiwalla tarwitamises ja halastamata meeles seisab tema arusaamise järele mehe wäärtus ja auu. Wõtad mingreli, näituseks linna teel tema südamliku palwe peale wankrile — ja pealewõtmist nuruwad nad alati — siis pistab ta enne kohale jõudmist parajal pilgul wankri pealt punuma ja wiib ka sinu parema kraami, mis aga pihku puutub! — Juhtud temaga weel kohut käima, siis wast näed, missuguse wisa wastasega sul tegemist on. Näitab, et mingrelil ja ülepea kaukaslasel kohtuskäimiseks iseäraline anne on. Ükskõik kas tema sind ehk sina teda kaebad — kaotajaks jääd igatahes sina. Tema on mees, kes asja tõesti kas wõi „sinatini” wiib, aga wõit peab temale jääma. Waletunnistusi ja -kaebtusi on tal küllalt käepärast. Kui enam muud ei aita, siis ähwardab ta sind nii, et hirmuga pead õigusenõudmise katki jätma; ehk kui seda ei sünni, ja kohus teda wiimaks ometi tehtud kahju eest sulle tasu mõistab maksma, (mis aga siis kohtugi kulusi enam kaugelt tasa ei tee) siis pole ta käest midagi wõtta! Sa maksad lõpeks weel pristawi käigu, aga sellel pole midagi peale hakata, sest wastase warandus on siis kõik kas naise wõi teiste omaste nime peale kirjutatud! Mees wõis nii rikas kui tahes olla — praegu on ta waene ja paljas nagu hiidlase püksi nõop! Ja kus midagi wõtta pole, seal on isegi kuningas oma õiguse kaotanud. Sina oled käigest ilma, kuna kaukaslane habemesse naerab! — Hobuse- ja loomawargus on Kaukasias igapäewane; awalikku rööwimist Suhumi ümbruses warem siisgi palju ei olnud, aga wiimastel segaduste aastatel pole seal kõiksugu wägiwalla tegudel enam otsa ega aru. Ela ja ole siis paradisis! —

„Suhumi eestlastel ei wõi misgi tulewikku olla,” ütlewad mitmedgi rohkem haritud kodumaalased. Muu asja kohta ei julgeks seda küll tõendada, aga et pärismaalased asunikkude elu liig raskeks teewad, siis ei julge ka tulewiku eest kuidagi seista. Küll aeg harutust annab! —

Mereteel Suhumist Feodosia linnani on umbes 760 wersta pikk, ja wältas ühes seisuaegadega 2½ ööd ja päewa. See sõit mööda toredat Kaukasia ja osalt Krimmi ranna äärt on üks toredamatest ja suurepäralisematest laewasõitudest maailmas, kuid wiimase aja laewarööwimised hoidsiwad reisijaid ärewil. Suuremad ja vähemad linnad, kus mõnes ka Jumalaga jätmas sees käisin, on selle tee ääres Suhumist algades: Kudaut, Adler, Sotshi, Tuapse, Noworossiisk, Anapa ja esimene Krimmi linn Kertsh. Noworossiiskist põhjapoolle jääwad Kaukasia mäed juba wördlemisi õige madalateks küngasteks, kuna lõpeks Krimmi läheduses tasane maa algab. Kõige kõrgem ja toredam igawese lume all olew mägede jagu on Adlerist algades Suhumist mööda Batumini. Krimmi lõunaranda Feodosiast Sewastopolini, mis teed mullu kodumaalt tulles laewaga sõitsin, katawad jälle luuleliselt ilusad Jalta mäed, mille latwu ka juba pilwed palistawad, aga mis kõrguse poolest Kaukasia mägede kõrwas siisgi härjapõlwesteks jääwad, sest üle 5000 jala nad kõrgele ei ulata. Põhjapoolne Krimm ühes Kertshi poolsaarega on aga tasane stepp — hoopis teine

ilm. Üksi Kertshi linna juures on kaunikene mägi. Et laew neli tundi peatas, läksin mäe otsa, kus waade õige waimustaw oli: Ühel pool Asowi, teisel pool Must meri, siin Krimmi hommikupoolne ots, all jalge ees olewa ilusa Kertshi linnaga (pikk ja kitsas Kertshi poolsaar kujutab nagu Krimmi külles olewat pead ja kaela), ja üle mere kitsuse näikse Kaukasus Krimmile nagu Jumalaga jätmiseks kätt andma. Nagu kaardilt näha, on Krimmi wastas olew Kaukasia põhjaõhtupoolne nurk üsna inimese käe sarnane, esimene sõrm Krimmi poole kõweras. Mõtlesin: „Jumalaga Kaukasus! 20 aastat 20 päewa olen seal elanud, aga ei tunne lahkudes põrmugi kahju. Heidan ainult wiimase pilgu üle merekitsuse alla selle koha poole, kuhu „paradisi” oma parema eluhea olen jätnud! Reisimist wõib küll ette tulla, aga elada sinus enam küll ei tahaks! . . .” Esimene laewa wile hüüdis; astusin alla ja kaotasin Kaukasia silmist ja — südamest . . .

Nagu öeldud, on Põhja-Krimmis otsekui uus ilm: Ei sünni ju lagedat ja tasast steppi kudagi Kaukasia ja ülepea metsarikka mägestikuga wõrrelda, kus silm igal pilgul lõpmata looduse-ilu ja waheldust näeb. Kuid ilma iluta pole ka Krimmigi legendik. Õhk on kuiw ja wäga terve ja waade ulatab otsata kaugete ümber igal pool, nii et külad ja majad üsna metsa tukkade seest wälja paistawad. Rahwas on jõukas; majandusline elu otse suurepäraline — Kaukasia kõrwal külad endi suurte ilusate walgete kiwimajadega näitawad üsna alewite taolised ja rahwas hästi wiisipärast riides. Rohkem silmapaistwamad iseäraldused on, esiteks, et ahjusi õlgede ja sõnniku turwatega köetakse — puid pole ju saada. Tarwipuid tuuakse kaugelt ja on õige kallid, kuna Kaukasias metsa ülearu oli. Teiseks on põhjawee seis liiga madal ja kaewud mitukümmend sülda sügawad. Kaew seisab küla keskel, kus selleks palgatud mees päew otsa hobusega wett wälja winnab, kust seda haamidega iga mees tarwituseks koju weab. Sarnane kaew maksab mitu sada rubla. On ka mehi, kellel ise oma päralt kaew on. Wõeral tulejal tundub esiti Krimmi wesi õige soolane olema, aga ära harjudes on ta magedast weest parem. Arwasti leidub Põhja-Krimmis ka wiljapuude aidu, kus juures üsna wabriku taoline hoone on, milles auru jõuga kaewust wett pumbatakse ja terwet aida iga päew kastetakse — kaewu juurest laiali minewate kraawide abil. — Tuult ja tolmu on Krimmis tublisti. Ilmad on Suhumi kõrwas kaunis wilumad. Juba 10. sept. oli esimene öökülm õhukese halla korruga, aga et õhk hästi kuiw on, siis ei tunne [...] külma suuremat. Üksi tihti põhjahommiku poolt puhuw tuul on wilu ja läbi-lõikaw. Järgmises kirjas Krimmi oludest laiemalt.

Järgmist kirja ei ole seni Päevalehest leida õnnestunud. A. A.

Päevaleht (nr. 238), 19. oktoober 1907, lk. 1

Olen Kaukasiast

(Suhum-Saleest)

ära tulnud. Praegune aadress on: По Курско-
Харьк.-Севаст. ж. дор. станц. Курманъ-Кемельчи,
(Таврич. губ.) Село Кончи-Шава, Гог. Пихлакасъ.
Muustusega Joh. Pihlakas.

Päevaleht (nr. 239), 20. oktoober 1907, lk. 2

Olen Kaukasiast

(Suhum-Saleest)

ära tulnud. Praegune aadress on: По Курско-
Харьк.-Севаст. ж. дор. станц. Курманъ-Кемельчи,
(Таврич. губ.) Село Кончи-Шава, Гог. Пихлакасъ.
Muustusega Joh. Pihlakas.

